

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และเปรียบเทียบลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

สมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่มีสถานภาพส่วนบุคคล และสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันมีการใช้ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกัน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 9 หมู่บ้าน ทั้งมีอาชีพและไม่มีอาชีพ อายุระหว่าง 18-60 ปี (วัยแรงงาน) มีประชากรประมาณ 4,084 คน 2,347 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (simple random sampling) ซึ่งมีขั้นตอนโดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตร Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 364 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ (1) เพศ (2) อายุ (3) ระดับการศึกษา (4) สถานภาพการสมรส (5) จำนวนสมาชิกในครอบครัว (6) อาชีพ (7) รายได้ และสถานภาพด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ (1) จำนวนที่ดินทำกิน (2) การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน (3) การได้รับการฝึกอบรม (4) การได้รับข่าวสาร ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน มี 3 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านการผลิต (2) ด้านการบริโภค และ (3) ด้านการจำหน่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ (1) เพศ (2) อายุ (3) ระดับการศึกษา (4) สถานภาพ (5) จำนวนสมาชิกในครอบครัว (6) อาชีพ และ (7) รายได้ คำถามแบบเลือกตอบ (checklist)

ตอนที่ 2 สถานภาพด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ (1) จำนวนที่กินทำกิน (2) การเป็นสมาชิกองค์การชุมชน (3) การได้รับการฝึกอบรม และ (4) การได้รับข่าวสาร

ตอนที่ 3 ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ (1) ด้านการผลิต (2) ด้านการบริโภค และ (3) ด้านการจำหน่าย ลักษณะคำถาม ใช้มาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (rating scale) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ของสภาตำบล ตำบลวังอ่าง ช่วยแจกแบบสอบถามให้ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างช่วยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้รับการร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ในการติดตามและจัดเก็บแบบสอบถามคืน การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 380 ชุด ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 375 ชุด คิดเป็นร้อยละ 98.68 เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ แบ่งเป็น 3 ตอน เป็นคำถามปลายปิดและปลายเปิด แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อคำนวณค่าทางสถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร โดยการทดสอบค่า (t test แบบ independent) และค่าสถิติเอฟ (F test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (analysis of variance--ANOVA) หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe')

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ระหว่าง 40-49 ปี จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา/ ปวช./ปวท./ปวส. มีสถานภาพแต่งงาน มีจำนวนสมาชิกครอบครัว 4-6 คน ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน รายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 40,000 บาท และลักษณะสิ่งแวดล้อม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีจำนวนที่ดินต่ำกว่า 15 ไร่ ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรชุมชน ในส่วนของการได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่าง ทางด้านการเกษตร โดยเฉลี่ยแล้ว ได้รับการฝึกอบรม 1-3 ครั้งต่อปี และยังพบว่า ในด้านการได้รับการฝึกอบรมในแต่ละ ด้านส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเลย ได้แก่ การฝึกอบรมการจัดตั้ง กลุ่ม ด้านอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบัน ทางด้านการผลิต/แปรรูปผลิตภัณฑ์ ทางด้านการอบรมแพทย์ และทางด้านประสบการณ์ เช่น การดูงาน ในส่วนของการได้รับข่าวสารต่อสัปดาห์ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวใน หมู่บ้าน และจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างไม่เคยได้รับ ข่าวสารเลย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากวิทยุ เฉลี่ย 1-3 ครั้ง จากโทรทัศน์ 3-6 ครั้ง จากผู้นำชุมชน และจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่

2. ผลการศึกษาระดับลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

2.1 ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต โดยภาพรวม และ รายชื่ออยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีลักษณะการพึ่งตนเอง ทางด้านการผลิตอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 9 ข้อ โดยเรียงข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้แรงงานในครัวเรือนเพาะปลูกหรือผลิตสินค้า รองลงมา คือ การปลูกพืชผักไว้ บริโภคเอง การนำทฤษฎีพอเพียงมาช่วยในการผลิต นำเทคโนโลยีเครื่องจักรอุปกรณ์ ที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิต ได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกในชุมชน การช่วยเหลือ เพื่อนบ้านในการลงแขกช่วยในการผลิต สามารถนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยใน

การผลิตการนำปัจจัยการผลิตที่อยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อรักษาหน้าดินในการเพาะปลูก

2.2 ลักษณะการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชนด้านบริโภค โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีลักษณะการพึ่งตนเองด้านการบริโภคอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด จำนวน 5 ข้อ โดยเรียงข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะที่จำเป็นในครัวเรือน รองลงมา คือ การบริโภคอาหารที่หาได้จากทรัพยากรในชุมชน นำวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาทำสิ่งของใช้เองในครัวเรือน มีเงินออมสำหรับครอบครัวไว้ใช้ในยามจำเป็น และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ แลกเปลี่ยนผลผลิตในชุมชนแทนการใช้เงิน

2.3 ลักษณะการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชนด้านการจำหน่าย โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะการพึ่งตนเองทางการจำหน่าย ระดับมาก 2 ข้อ ปานกลาง 4 ข้อ น้อย 2 ข้อ และน้อยที่สุด 1 ข้อ โดยเรียงข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การขายเศษยาง (ขี้ยาง) รองลงมา คือ ผู้ไปรับซื้อถึงสวน วิธีการเก็บรักษาให้ผลผลิตอยู่ได้นานระหว่างรอจำหน่าย การขายยางแผ่นขายน้ำยาง นำสินค้ามาขายเองที่ตลาด การรวมกลุ่มขายกับสมาชิกในชุมชน การตั้งทีมขายตรงทางสื่อต่าง ๆ และระดับน้อยที่สุดคือ ขายไม้ยาง

3. ผลการเปรียบเทียบลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ของชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่าย กับสถานภาพส่วนบุคคล และสิ่งแวดล้อม พบว่า

3.1 ประชาชนที่มีเพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การได้รับการฝึกอบรมด้านเกษตร การได้รับข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน การได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์และ การได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชนต่างก็มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ประชาชนที่ถือครองจำนวนที่ดิน การได้รับการฝึกอบรมด้านการผลิต/แปรรูปผลิตภัณฑ์ การได้รับข่าวสารจากวิทยุ และการได้รับข่าวสารจากผู้นำชุมชนต่างก็มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต และด้านการบริโภคแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการจำหน่ายมีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 ประชาชนที่มีอาชีพ การเป็นสมาชิกชุมชน การได้รับการฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่ม ด้านการออมทรัพย์ และด้านประสบการณ์การดูงานต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการบริโภคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการผลิตและ ด้านการจำหน่าย มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.4 ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้านต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชนด้านการผลิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน ด้านการบริโภคและ ด้านการจำหน่าย มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.5 ประชาชนที่มีระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส รายได้ และการฝึกอบรมด้านอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบันต่างกันมีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่าย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวិเคราะห์ข้อมูลการศึกษาลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ระดับลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 ด้านการผลิตอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยมี ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การใช้แรงงานในครัวเรือน เพาะปลูกหรือผลิตสินค้า พบว่าประชาชนยังใช้แรงงานในครัวเรือนในการเพาะปลูก เพื่อลดต้นทุนในการผลิต รองลงมาคือ การปลูกพืชไว้บริโภคเอง พบว่า ปัจจุบันมีการ-

ปลูกพืชไว้บริโภคเองน้อยลง ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจุบันสามารถหาซื้อพืชผักได้ตามท้องตลาด แต่ก็ยังพบว่ามีการปลูกพืชสวนครัวบางชนิดไว้กินเองบ้าง เช่น ตะไคร้ ใบมะกรูด พริก ยังมีการปลูกอยู่เกือบทุกบ้านที่มีพื้นที่บริเวณบ้าน และลำดับที่ 3 คือ การนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อการผลิต แต่ชุมชนนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ได้นำมาใช้ทุกส่วนของทฤษฎี เช่น การนำวัสดุธรรมชาติมาทำปุ๋ยใช้เองในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ อุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 16-21) ได้ศึกษาถึงระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (แบบยังชีพ) มีโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบ และมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีปัจจัยที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และมุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อยังชีพของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งลักษณะที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ก็คือ รูปแบบการผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลักส่งผลให้สมาชิกไม่ต้องไปดิ้นรนขวนขวายกับกิจกรรมเศรษฐกิจสามารถกำหนดการผลิตตามกำลังของตนเอง เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชน ทั้งแรงงาน วัสดุ ดิน ความรู้ และเทคโนโลยีของตนเอง เป็นรูปแบบการผลิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ เช่น ผลิตและเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล และกำหนดตามเงื่อนไขของธรรมชาติ หรือระบบนิเวศน์ รูปแบบการผลิตของชุมชนจะปล่อยตามบุญตามกรรม ให้ธรรมชาติกำหนดหมดทุกอย่างโดยปราศจากการจัดการ (management) และไม่พึ่งเทคโนโลยีการผลิตเลย เพราะในความเป็นจริงแล้วในกระบวนการผลิตของชุมชนจะมีการสั่งสมการเรียนรู้ด้านการจัดการและการคิดค้นด้านเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา รูปแบบการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองหรือยังชีพ เป็นปัจจัยส่งเสริม โครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบและความสัมพันธ์เชิงสังคม ระดับการปฏิสัมพันธ์ทำให้ความร่วมมือและความสนิทสนมกลมเกลียวเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องระหว่างสมาชิกในชุมชนนำมาซึ่งความแน่นแฟ้นและจิตวิญญาณของคนในชุมชน รวมถึงการพัฒนาสังคมภูมิปัญญาของชุมชนด้วย และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงจิต พูลลาภ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนศรีปทุม บูรณาการ การพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ พบว่า เมื่อพิจารณาศักยภาพความเป็นชุมชนและทุนของชุมชน โดยใช้ทฤษฎี TERMS เป็นเครื่องมือวัดศักยภาพของชุมชนที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของชุมชนศรีปทุม มีลักษณะ ด้านภูมิปัญญา

และเทคโนโลยี สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับ ภูมิปัญญาสากลหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนได้อย่างกลมกลืน ทำให้มีขีดความสามารถในการผลิตและการผลิตมีคุณภาพมากขึ้น ด้านเศรษฐกิจ สามารถลดการพึ่งพาจากปัจจัยภายนอก โดยการพึ่งพาตนเองและ พึ่งกันเองภายในชุมชน โดยเน้นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัวและชุมชน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตามลำดับขั้นของ ทฤษฎีใหม่

1.2 ด้านการบริโภคอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกได้แก่ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกความสะดวกเฉพาะที่จำเป็นในครัวเรือนเท่าที่จำเป็นพอประมาณ ไม่น้อยเกินไป รองลงมา การบริโภคอาหารที่หาได้จากในชุมชนที่ได้ตามธรรมชาติในท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนสิ่งของมากกว่าการซื้อขายโดยอาศัยเงิน ปัจจุบันชุมชนมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตแทนการใช้เงินน้อยลง เป็นเพราะว่า ส่วนใหญ่แล้วมีการผลิตเพื่อการจำหน่ายเพิ่มขึ้นแทนการผลิตเพื่อบริโภคอย่างเดียว และมีการประดิษฐ์ของใช้เองในครัวเรือนจากการนำวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาทำสิ่งของใช้เอง ทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชนยังมีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถประดิษฐ์ที่สิ่งของใช้เองจากทรัพยากรในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530, หน้า 34) ได้ให้ความหมายไว้ว่าสังคมที่มีการจัดระบบให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ (self fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตัวเอง โดยการร่วมมือกับผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ส่วนวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2530, หน้า 40) ได้ให้คำนิยาม การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไว้ว่า หมายถึง ความสมดุลระหว่างขีดความสามารถในการผลิตกับขอบเขตของการบริโภค และอุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 16-21) ได้ศึกษาระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองทางด้านการบริโภคไว้ว่า ชุมชนเน้นบริโภคสิ่งที่ผลิตหรือหาได้ตามธรรมชาติในท้องถิ่น แม้มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนอยู่ด้วย การแลกเปลี่ยนสิ่งของมากกว่าการซื้อขายโดยอาศัยเงิน การบริโภคของคนในชุมชนถูกกำหนดโดยทรัพยากรในท้องถิ่น และการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ซึ่งมีวัฒนธรรมแบบเดียวกันหรือไม่แตกต่างกันนักเงื่อนไขการคมนาคมที่ยากลำบากมีผลกับอิทธิพลภายนอก โดยเฉพาะจากเมืองมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคของชุมชนน้อยลง

1.3 ด้านการจำหน่ายอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลผลิตภักซ์ของยางพาราที่จำหน่าย มีบางข้ออยู่ในระดับมาก ปานกลาง และน้อยที่สุด โดยเรียงค่าเฉลี่ย 3 ลำดับ ระดับสูง ปานกลาง และน้อยที่สุด ได้แก่ จำหน่ายเศษยาง (จี้ยาง) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าขบวนการในการผลิตไม่ยุ่งยาก แคร่ร่อนน้ำยางแข็งตัว ในที่ร่อนน้ำยาง ก็สามารถเก็บมาขายได้เลย รองลงมาการขายยางแผ่นอยู่ระดับน้อย เพราะว่ามีขบวนการในการผลิตที่ยุ่งยากหลายขั้นตอน และที่มีระดับน้อยที่สุดคือ การขายไม้ยาง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าไม้ยางกว่าจะขายได้แต่ละครั้งต้องใช้เวลาเป็น 10 ปี จะเห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราที่เป็นพืชเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเพรง บ้านบางพูน (2527, หน้า 67-69) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจแบบพึ่งพา ผลิตเพื่อขาย ไว้ว่า จุดมุ่งหมายของการผลิตแบบเดิมนั้นเป็นการผลิตเพื่อกิน เหลือกินก็ไว้แลกเงิน หรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของกับเพื่อนบ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแนวคิดเบื้องหลังที่เป็นแนวความคิดอิสระ เป็นตัวของตัวเอง เป็นแนวคิดที่เริ่มตั้งแต่การตัดสินใจแก้ปัญหา รวมถึงระบบเหตุผลที่สร้างขึ้นแบบพื้นฐานความเป็นจริงของชุมชน รวมถึงการจัดโครงสร้าง การตอบสนองกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีทัศนคติหรือแนวคิดที่เป็นตัว- ของตัวเองมาก่อนพอระบบทุนนิยมเข้ามาก็ทำให้จุดมุ่งหมายเดิมเปลี่ยน ไปจากการผลิต เพื่อกินมาสู่การผลิตเพื่อตลาด ผลิตสินค้า ในที่สุดการพึ่งตัวเองในทางวัตถุก็ถูกแทรกซึม ไปด้วยชาวบ้านจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาส่วนหนึ่งที่เป็นตัวเงินเข้าไปหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจ แหล่งของตัวเงินเหล่านี้ได้แก่เรื่องการปลูกพืชเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพืชที่ชาวบ้านไม่ได้กินเอง เมื่อทำการผลิตพืชเศรษฐกิจมันก็เป็นการสร้างเงินขึ้นมา ระบบเกี่ยวกับเงินกู้ เกี่ยวกับ บัตรเครดิต เกี่ยวกับปุ๋ยก็เข้ามา นอกจากนั้นยังได้แย่งเวลาที่จะทำสิ่งของที่ไว้ใช้เองภายใน ครอบครัวไปด้วย คือระบบเงินทุนได้อาศัยการผลิตพืชเศรษฐกิจ เพื่อขายมาเป็นสื่อในการเปลี่ยนทัศนคติ ชาวบ้านให้เกิดความรู้สึกว่า พึ่งตัวเองไม่ได้ จะเห็นได้ว่าประชาชน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะการพึ่งตนเองด้านการ- จำหน่ายอยู่ในระดับปานกลางมีการปลูกพืชเศรษฐกิจเหมือนกัน คือ ปลูกยางพาราแต่ ประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เป็นหนี้สินพอมีพอกินแต่ก็ไม่ได้ร่ำรวย ทั้งนี้เนื่องมาจาก ประชาชนมีรายได้หลัก คือปลูกยางพาราซึ่งเป็นพืชที่ลงทุนครั้งเดียวแต่มีระยะการเก็บเกี่ยว

ที่ยาวนานเป็น 10 ปี และประชาชนยังมีรายได้เสริมจากอาชีพเสริมอื่น ๆ อีก เช่น การทำนา การรวมกลุ่มอาชีพแม่บ้าน

2. ผลการเปรียบเทียบลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ของชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านการผลิต ด้านการบริโภคและด้านการจำหน่าย กับสถานภาพส่วนบุคคล และสิ่งแวดล้อม ปรากฏผลที่สามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ประชาชนที่มีเพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การได้รับการฝึกอบรมทางด้านเกษตร การได้รับข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน การได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์และ การได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชนต่างก็มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยพบว่า เพศหญิงมีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายดีกว่าเพศชาย ทั้งนี้เนื่องมาจาก เพศหญิงมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมอาชีพเสริมของกลุ่มแม่บ้านมากกว่าเพศชาย ทำให้เพศหญิงมีรายได้จากอาชีพเสริมดังกล่าว ซึ่งต่างจากอดีตที่เพศหญิงต้องอยู่กับเห่าเฝ้ากับเรือน เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันทำให้ผู้หญิงมีความตระหนักรู้และต้องการช่วยเหลือครอบครัวมากขึ้น ซึ่งหน่วยงานของรัฐก็ได้เข้ามาเปิดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมกลุ่มอาชีพแม่บ้านทั้งด้านการผลิต เช่นวิธีการถนอมอาหารที่พบได้จากชุมชน การทอผ้า และอื่น ๆ ด้านการบริโภคได้แก่ การรู้จักบริโภค การผลิตสิ่งของที่ทำได้จากชุมชน และด้านการจำหน่ายการจัดการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการจำหน่าย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนส่งผลให้ครอบครัวเกิดอาชีพเสริมมีรายได้เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าจากโครงการต่าง ๆ เพศหญิงมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเพศชาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเพศชายมีงานหลักที่ต้องทำอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาณี อารีวงศ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองของแรงงานในชุมชนบางชุมชน จังหวัดนนทบุรี พบว่า การเข้าถึงโครงการ บริการหรือกิจกรรมของรัฐ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพนั้น แรงงานสามารถพึ่งตนเองได้ระดับมาก ในส่วนของอายุ พบว่า ประชาชนที่อายุ 20-29 ปี และอายุ 30-39 ปี ลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายดีกว่าอายุ 50-59 ปี ทั้งนี้เนื่องมาจาก อายุ 20-29 ปี และอายุ 30-39 ปี อยู่ในวัยทำงานยังไม่มีครอบครัวทำให้มีเวลาทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งต่างจากอายุ

50-59 ปี เริ่มมีอายุมากขึ้นทำให้ประสิทธิภาพกำลังกายกำลังใจลดน้อยลงเนื่องจากวัย และอายุที่เพิ่มขึ้น ส่วนการมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่าการมีจำนวนสมาชิก 7 คนขึ้นไป มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายที่ดีกว่า 1-3 คน และ 4-6 คน ทั้งนี้เนื่องมาจากการมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก ก็ยังมีแรงงานในครัวเรือนมากตามไปด้วย ส่งผลให้มีลักษณะการพึ่งตนเองดีกว่าครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่า ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา ตัญญาเกต (2541) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการป่าวังโป่งชนแดน วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองในด้านต่างของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ส่วนด้านเศรษฐกิจมีระดับการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนั้นความแตกต่างของการได้รับการฝึกอบรมทางด้านเกษตร พบว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมทางด้านเกษตร 4-6 ครั้ง/ปี มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่าย ดีกว่า 1-3 ครั้ง/ปี และไม่ได้รับการฝึกอบรมทางด้านเกษตรเลย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมจำนวนครั้งยิ่งมาก ก็ยิ่งทำให้มีความรู้และทักษะทางด้านเกษตรมากกว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมจำนวนครั้งที่ย่อยกว่า หรือไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเลย ซึ่งตรงกับบุญพร บำบางพูน (2527, หน้า 76-77) ได้ให้ความหมายการฝึกอบรมไว้ว่า การฝึกอบรมคือการให้รู้ขึ้น ให้ฉลาดขึ้น ซึ่ง การได้รับข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน พบว่าประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1-3 ครั้ง/สัปดาห์มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายดีกว่า ไม่ได้รับข่าวสารเลย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสาร 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ โดยวิธีการอ่านข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบันสามารถ นำข่าวสารความรู้จากหนังสือพิมพ์ที่เป็นการรับข่าวสารจากภายนอกมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง และชุมชน ได้มากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เลย ในด้านการได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ พบว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ มากกว่า 6 ครั้ง/สัปดาห์ มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายดีกว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสาร 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนยังได้รับข่าวสารทางโทรทัศน์มากเท่าไรก็ยิ่งมีความรู้มากขึ้นเท่านั้น เพราะปัจจุบันโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อการ-

รับข่าวสารที่ง่ายที่สุดอีกทั้งสะดวกรวดเร็วและมีความรู้หลากหลายที่เป็นปัจจุบันให้เลือกติดตามได้ตามความต้องการทั้งสาระและบันเทิง ซึ่งส่งผลให้ผู้ที่ได้รับข่าวสารทางโทรทัศน์มากเท่าไรก็ถือว่าเป็นคนที่รู้ทันเหตุการณ์ทันโลกตลอดเวลา ทำให้มีลักษณะการพึ่งตนเองดีกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารน้อยกว่า และยังคงคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภษา และวีรพงษ์ พลกิจ (2543) ที่ได้อธิบายถึง การใช้สื่อในการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การสื่อสารจะมีบทบาทเป็นตัวบ่งชี้ ระดับขั้นตอนความทันสมัยในการพัฒนาสังคม และหากมีการเปิดรับข่าวสารบ่อยครั้งจากแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งการสื่อสารจะเป็นสื่อกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนทัศนคติในการแก้ปัญหาทำให้ชุมชนเกิดการพัฒน โดยอาศัยการใช้สื่อในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวกลางให้ชุมชนได้รับข่าวสาร ที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ รัฐและธุรกิจ โทรทัศน์เป็นสื่อสำคัญในการโฆษณาการรับข่าวสารที่เข้าถึงชุมชนได้มากที่สุด ซึ่งตรงกับ อุทัย คุณเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 32) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชนเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารการเรียนรู้ทัศนคติเพื่อปรึกษาหารือปัญหาในชุมชน และความแตกต่างของการได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชน พบว่า ประชาชนที่ได้รับข่าว 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ มีลักษณะการพึ่งตนเองด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่ายดีกว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชน 1-3 ครั้ง/สัปดาห์และไม่เคยได้รับข่าวสารเลย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารยิ่งมากก็ยังมีโอกาสและมีส่วนร่วมกับโครงการของรัฐที่ได้แรงสนับสนุนจากรัฐมากเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาณี อารีวงศ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองของแรงงานในชุมชนบางชนวน จังหวัดนนทบุรี พบว่าการเข้าถึงโครงการ บริการหรือกิจกรรมของรัฐ ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการ การนำโครงการ กิจกรรมที่รัฐจัดสรรมาใช้ประโยชน์ การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และทักษะในการประกอบอาชีพ แรงงานสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับมาก

2.2 ประชาชนที่ถือครองจำนวนที่ดิน การได้รับการฝึกอบรมด้านการผลิต/แปรรูปผลิตภัณฑ์ การได้รับข่าวสารจากวิทยุ และการได้รับข่าวสารจากผู้นำชุมชนต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต และด้านการบริโภคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพบว่าประชาชน

ที่มีจำนวนที่ดินทำกิน 21 ไร่ มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต และด้านการบริโภคดีกว่า ประชาชนที่มีจำนวนที่ดินทำกิน 15 ไร่ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการมีจำนวนที่ดินยิ่งมากก็ยิ่งทำประโยชน์ได้เพิ่มขึ้นสามารถพัฒนาที่ดินให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นตามจำนวนที่ดินไปด้วย ซึ่ง สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544, หน้า 61-64) ได้กล่าวถึง การพัฒนาที่ดินในปี พ.ศ. 2526 ที่รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการพัฒนาที่ดินโดยออกโฉนดที่ดินสำหรับภาคเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดิน และส่งเสริมให้เกษตรกรได้พัฒนาการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ เกตยา (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร พบว่า การมีจำนวนที่ดินทำกินแตกต่างกัน มีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่ต่างกันในด้านรูปแบบการผลิต การบริโภค การสะสม และการกระจายส่วนเกิน และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา ตัญญาเกตต์ (2541) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการป่าวังโป่งชนแดนวังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองในด้านต่างของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ ขนาดการถือครองที่ดินในครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดินในครัวเรือน พบว่า ด้านเศรษฐกิจมีระดับการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ส่วน การได้รับการฝึกอบรมด้านการผลิต/แปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการผลิต/แปรรูปผลิตภัณฑ์ 4-6 ครั้ง/ปี มีลักษณะการพึ่งตนเองด้านการผลิต และด้านการบริโภคที่ดีกว่า 1-3 ครั้ง/ปี และไม่ได้รับการฝึกอบรมเลย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมจำนวนครั้งยิ่งมากก็ยิ่งมีความรู้เพิ่มขึ้น สามารถนำผลผลิตของตัวเองมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เก็บรักษาไว้ได้นาน เช่น การแปรรูปอาหารที่เหลือกิน ทำให้มีอายุยืนนานขึ้นสามารถเก็บไว้กินเองและเหลือกินนำไปขายได้ หรือการนำวัสดุคิปที่หาได้จากชุมชนมาทำเป็นเครื่องใช้สอยได้ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ได้โดยไม่ต้องซื้อหรือสามารถทำขายได้ทำให้เกิดรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาภาเพ็ญ ทำนุ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาผ้าซิดคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ผ้ามีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องต่อสภาพสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านอีสาน โดยใช้ทำสิ่งของเครื่องใช้ภายในครัวเรือนและยังเป็นยังมีคุณค่าทางจิตใจ และยังคงพบว่า มีการผลิตและการจำหน่ายที่ครบวงจร มีการรวมกลุ่มผู้ผลิต

และผู้จำหน่ายทำให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ที่มั่นคงเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ก็นคือยู่ดี การได้รับข่าวสารจากวิทยุ โดยประชาชนที่ได้รับข่าวมากกว่า 6 ครั้ง/สัปดาห์ มีลักษณะการพึ่งตนเองที่ดีกว่าประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากวิทยุ 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ ตามลำดับ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าประชาชนที่ยังได้รับข่าวสารจากวิทยุมากเท่าไร ก็ยังได้รับข่าวสารที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน สามารถนำสารข่าวสารมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และการได้รับข่าวสารจากผู้นำชุมชน โดยประชาชนที่ได้รับข่าว 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต และด้านการบริโภค ดีกว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากผู้นำชุมชน 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ และไม่เคยได้รับข่าวสารเลย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสาร จากผู้นำชุมชนจำนวนครั้งที่มากกว่ามีโอกาสดูได้ แสดงความคิดเห็นร่วมกันในหมู่บ้านร่วมกันช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุดมศักดิ์ วงศ์พันธ์ (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ พบว่า มีกลไก 3 ประการที่ส่งผลต่อศักยภาพชุมชน หนึ่งในนั้นก็คือ ผู้นำและกลไกทางวัฒนธรรมประกอบด้วยคุณค่าความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้

2.3 ประชาชนที่มีอาชีพ การเป็นสมาชิกชุมชน การได้รับการฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่ม ด้านการออมทรัพย์ และด้านประสบการณ์การดูงานต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ทางด้านการบริโภคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพบว่า ประชาชนที่เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนมีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการบริโภคดีกว่าประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรชุมชน ทั้งนี้ เนื่องจาก ประชาชนที่เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนในด้านต่าง ๆ รู้รักสามัคคีกันในชุมชนทำให้ชุมชนองค์กรในหมู่บ้านสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งตรงกับ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540, หน้า 78-85) ที่กล่าวไว้ว่า การที่จะพึ่งตนเองได้นั้น ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบของกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อการต่อรองจากสถาบันภายนอก เช่น พ่อค้าคนกลาง ได้อย่างมีพลัง และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ถวิล กัลชาญพิเศษ (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชน พบว่า การที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้นั้นอยู่ที่ผู้นำท้องถิ่นที่จะสามารถชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่ง การได้รับการฝึกอบรมการ-

จัดตั้งกลุ่ม พบว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่ม 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการบริโภคดีกว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่ม 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่ม จำนวนครั้งที่มากกว่ามีโอกาสได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งตรงกับ จัตุรติพจน์ นาสสุภา (2540, หน้า 78-85) ได้สรุปเงื่อนไขการพัฒนาพึ่งตนเองของชาวบ้านไว้ 6 ประการ คือ (1) การพัฒนาจะต้องเป็นกลุ่ม ชาวบ้านจะพึ่งตนเองได้นั้นต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย เป็นต้น (2) มีจิตสำนึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (3) การสร้างจิตสำนึกจะต้องผลิตซ้ำขึ้นมาได้อีก คือ ต้องสร้างขึ้นมาใหม่ให้เข้มแข็งต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้คนในหมู่บ้านมีความผูกพันอยู่กับหมู่บ้าน รักบ้านเกิดของเขา (4) ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบของสหพันธ์ อย่างไม่อย่างหนึ่ง การพึ่งตนเองต้องทำเป็นกลุ่ม (5) การประสานวัฒนธรรม คือการส่งเสริมให้ชาวบ้านประสานวัฒนธรรมของตนเอง หรือกิจกรรมของตัวเองกับคนอื่น ๆ ในสังคม (6) ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับภาวะแวดล้อมธรรมชาติ ในอดีตการพึ่งตนเองของชุมชนขึ้นอยู่กับ การหาทรัพยากรจากธรรมชาติ นอกจากนั้น ด้านการออมทรัพย์ต่างกัน พบว่า ไม่พบความแตกต่างของรายคู่ ซึ่ง จำนวนครั้งการได้รับฝึกอบรมด้านการออมทรัพย์ มีผลต่อการพึ่งตนเอง ด้านการบริโภค ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนมีการออมทรัพย์อยู่ในระดับปานกลางอยู่แล้ว เมื่อได้รับความรู้จากการฝึกอบรมเพิ่ม จึงทำให้จำนวนครั้งที่ฝึกอบรมไม่พบว่าคู่ไหนต่างกันบ้าง ซึ่งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรี ปานกล้า (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต* ในจังหวัดลำปาง พบว่า การเข้ารับการอบรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีความรู้เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมในแต่ละด้าน มีความรู้เพิ่มขึ้นจากการได้รับการฝึกอบรม ส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนที่ต่างกัน และยังสอดคล้องกับงาน วิจัยของ ศิริลักษณ์ บุญเต็ย (2542) ได้ศึกษาเรื่อง *ประสิทธิผล โครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ* พบว่า ตำบลบางน้ำผึ้ง มีการดำเนินงานตาม โครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ของกระทรวงมหาดไทย เพียง 8 กิจกรรม หนึ่งในโครงการนั้นก็คือ กลุ่มออมทรัพย์ และด้านประสบการณ์การดูงาน

ต่างกันและพบว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมด้านประสบการณ์การดูงานมากกว่า 6 ครั้ง/ปี มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการบริโภคดีกว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมด้านประสบการณ์การดูงาน 1-3 ครั้ง/ปี ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมด้านประสบการณ์การดูงานหลายครั้งมีโอกาสดูศึกษางานแต่ละโครงการแต่ละพื้นที่ได้เห็นความแตกต่าง และสามารถนำมาใช้ประโยชน์และปรับปรุงในงานของตนเองและของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประธินพร แพทย์รังสี (2545) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผล โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี เกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พบว่า โครงการทฤษฎีใหม่ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำเร็จทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น โดยอธิบายได้ในด้านเทคโนโลยี สามารถทำให้เกษตรกรนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการมาใช้ร่วมกันได้

2.4 ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้านต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชนทางด้านการผลิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพบว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ มีลักษณะการพึ่งตนเองทางด้านการผลิตดีกว่า ประชาชนที่ไม่เคยได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้านเลยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ ภายในภายนอกและยังได้รับทราบเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของตนเมื่อหมู่บ้านมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน จึงส่งผลให้ประชาชนที่ได้รับข่าวมีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิตที่ดีกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ คมสัน หุตะแพทย์ (2535, หน้า 54) ได้กล่าวถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ โทรทัศน์ สไลด์ และวิทยุก็เป็นสื่ออีกชนิดหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน

2.5 ประชาชนที่มีระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส รายได้ การฝึกอบรมด้านอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบันต่างกันมีลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่าย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากระดับการศึกษาของประชาชน

ส่วนมากอยู่ในระดับเดียวกัน ส่งผลให้ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการพึ่งตนเอง ส่วนสถานภาพการสมรสที่มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และ ด้านการจำหน่ายไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนส่วนใหญ่แต่งงานแล้วร้อยละ 86.3 จึงทำให้สถานภาพการสมรสไม่มีผลต่อการพึ่งตนเอง โดยมีรายได้ต่างกัน และ ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และ ด้านการจำหน่าย ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในชุมชนมีรายได้เฉลี่ยที่ ใกล้เคียงกัน ไม่ต่างกันมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา ตัญญาเขต (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการป่า ว่างป่า-ชนแดน-วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเอง โดยศึกษา รายได้ประเมินสุทธิในครัวเรือน และระดับการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ของ เกษตรกร พบว่า ด้านเศรษฐกิจมีระดับการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง และการฝึกอบรม ด้านอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบัน พบว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบัน ต่างกัน มีลักษณะการพึ่งตนเอง ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่าย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา/ทำสวน ซึ่งมีความรู้ด้านนี้อยู่แล้ว โดยอาศัยประสบการณ์ที่สะสมมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายที่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของ ชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ระดับลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชน ตำบลวังอ่าง จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ

1. ข้อเสนอแนะทางค้ำลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน

1.1 ทางด้านการผลิต การลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ภาครัฐควรให้ความรู้ทางด้านการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ต่อเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ โดยรัฐควรให้การสนับสนุนจัดเจ้าหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ทำปุ๋ยอินทรีย์ และอธิบายให้เห็นถึงโทษจากการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงให้ชุมชนได้เห็น และอธิบายให้เห็นประโยชน์การใช้เกษตรอินทรีย์ ซึ่งชุมชนจะเห็นถึงความแตกต่างจากประโยชน์เกษตรอินทรีย์

1.2 ทางด้านการบริโภคควรส่งเสริมการบริโภค พืชผักที่ปลูกเองได้ ปลูกพืชประจำท้องถิ่น ลดการใช้สารเคมี ซึ่งทั้งนี้ก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือผู้นำท้องถิ่นแสดงให้เห็นว่า การปลูกพืชผักไว้กินเองนอกจากปลอดภัยจากสารเคมีแล้วยังช่วยลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้ และถ้าเหลือจากกินเอง ก็สามารถนำไปขายได้ที่ตลาดเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และควรสนับสนุนให้ชุมชนทำบัญชีครัวเรือน เพื่อที่จะได้รู้ว่า มีรายจ่ายรายรับเท่าไร ซึ่งผลของการทำบัญชีจะแสดงจากรายรับรายจ่ายจากบัญชี

1.3 ทางด้านการจำหน่ายภาครัฐควรสนับสนุนส่งเสริมการก่อตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมา เพื่อให้องค์กรเป็นช่องทางให้ชาวบ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อเป็นพลัง ไม่ให้เกิดการเอาใจเอาเปรียบจากองค์กรภายนอก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยซ้ำ

ควรทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Participation Action Research เพื่อที่จะสามารถค้นพบข้อมูลที่ลึกและละเอียดมากขึ้น เพื่อที่จะได้ศึกษาคุณลักษณะชีวิตการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนว่าจริง ๆ แล้วชุมชนมีลักษณะการดำรงชีวิตอย่างไรถึงจะสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง และเพื่อจะได้รู้ว่าชุมชนนั้นต้องการอะไร และจะต้องพัฒนาในส่วนไหนเพิ่ม

2. การวิจัยตัวแปรอื่น ๆ

ตัวแปรมีผลต่อลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ตัวแปรก็มีหลายตัวแปรที่จะนำมาวิจัยได้ ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพียงบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษางานวิจัยครั้งต่อไป จึงขอเสนอว่าน่าจะมีตัวแปรอื่น ๆ

มาใช้ศึกษาด้วยในครั้งต่อ ๆ ไป เพื่อที่จะได้รู้ถึงความแตกต่างของตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งทั้งนี้
อาจดูจากพื้นที่ ที่ทำการวิจัยก็ได้